

Модель культури ділового спілкування майбутніх економістів

У статті розглядаються засади формування моделі культури ділового спілкування студентів у процесі їх професійної підготовки. Проаналізовано поняття „культура” з урахуванням різних підходів – лінгвістичного, психолого-педагогічного, соціального. У роботі визначено засади культури спілкування, розглянуто і проаналізовано підґрунтя культури ділового спілкування, окреслено компоненти моделі культури ділового спілкування студентів-економістів: мотиваційно-ціннісний, мовленнєво-інформаційний, операційно-діяльнісний. Окреслено специфіку формування культури ділового спілкування в економічному ВНЗ: студенти мають вчитися правильно пояснювати певні економічні явища, оформляти й працювати з діловою кореспонденцією, вчитися умінню вести майбутні ділові переговори, заключати контракти тощо.

Ключові слова: модель, культура, ділове спілкування, студент-економіст, професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Функціонування ринкової економіки значною мірою залежить від рівня економічної освіченості суспільства і, перш за все, студентства. У зв'язку з цим, актуалізується необхідність якісної підготовки студентів економічного профілю до професійної діяльності, яка за своєю природою є комунікативною.

Поєднання фундаментальних знань економіки з культурою ділового спілкування дає студентам таку освіту, яка дозволяє їм ефективно здійснювати професійну діяльність в сфері управлінської праці, пов'язану з організацією взаємодії з широким колом осіб. Природно, що у різних професійних групах є свої додаткові вимоги до культури спілкування співрозмовників. Професійні вимоги висувуються до мови людини, до дотримання нею канонів власної професії.

Аналіз досліджень і публікацій... Формування культури ділового спілкування студентів досліджується в працях Б.М.Головіна, В.І.Іванової, Н.Б.Крилової, М.О.Фаєнкової та ін. Однак не вирішеною частиною цього досить актуального питання залишається аналіз моделі культури ділового спілкування студентів-економістів в процесі їх професійної підготовки як педагогічної проблеми.

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати засади формування моделі культури ділового спілкування студентів у процесі їх професійної підготовки. Для вирішення вказаної мети поставили такі **завдання**: визначити засади культури спілкування, розглянути і проаналізувати підґрунтя культури ділового спілкування, окреслити компоненти моделі культури ділового спілкування студентів-економістів.

Виклад основного матеріалу... Вважаємо, що аналіз моделі формування культури ділового спілкування студентів-економістів необхідно починати з визначення засад культури ділового спілкування. Культуру фахівця Н.Б.Крилова бачить у сформованості наступних складових, які характерні для розуміння культури фахівця будь-якого профілю: система знань і інтересів, що визначають кругозір особистості; система переконань, що утворюють світоглядний рівень; система умінь і розвитих на їхній основі здібностей, що виявляються в практичній діяльності; система індивідуальних норм поведінки й освоєних методів діяльності; система почуттів, що утворюють рівень емоційної культури.

Ми згодні з думкою Н.Б.Крилової, яка присвятила чимало досліджень формуванню професійної культури фахівця, у тому, що „тільки всебічний розвиток особистості в поєднанні теоретичних і практичних форм фундаментальної, гуманітарної і спеціальної підготовки формує цілісну культуру фахівця, створює моральну, інтелектуальну і психологічну базу для праці в умовах інтенсивного розвитку виробництва, керування, науки і культури, формує широкий спектр творчих здібностей фахівця, мотивів і установок на продуктивну діяльність” [1, с.37].

Аналізуючи поняття „культура”, не можна не зупинитися на різних підходах – лінгвістичному, психолого-педагогічному, соціальному – задля ґрунтового аналізу означеного «культура спілкування».

У лінгвістичному підході, оскільки мова є засобом спілкування і найважливішим компонентом культури, аналізується розвиток мови і культурного розвитку, що виявляється в тому, що із зростанням культури мова швидко просувається вперед у своїй поступальній ході.

Дбайливе відношення до мови – пошана до культури взагалі. Спілкування у такому випадку стає знаряддям найактивнішого розкриття власної особистості.

Культура спілкування полягає в ступені розвитку і багатстві її лексики і синтаксису, відточеності її семантики, різноманітності і гнучкості її інтонації та ін. На думку Б.М.Головіна, „чим більш розвинута, багатша система мови, тим більше можливості варіювати мовні структури, забезпечуючи якнайкращі умови комунікативної мовної дії” [2, с.183]. Культура спілкування ґрунтується на умінні використовувати мовні засоби в різних умовах спілкування. Сюди відносяться: багатство, чистота, виразність, точність і правильність мови.

М.О.Фаснова, розглядаючи культуру спілкування з лінгвістичного підходу, виділяє декілька рівнів культури мовного спілкування: високо розвинені пізнавальні процеси, у першу чергу мислення; сукупність мовних і немовних знань; культура мови, що є сумою знань, умінь і навичок забезпечує такі характеристики висловлювання як логічність, експресивність, стилістична адекватність.

Культура спілкування розуміється як „високо розвинене уміння здійснювати комунікацію відповідно нормам, що історично склалися в даному мовному колективі, з урахуванням психологічних механізмів дії на адресата, використовуючи лінгвістичні засоби і способи реалізації такого спілкування, з метою оволодіння умінням планувати дискурс і управляти ім” [3, с.7].

Для об'єктивного і усебічного вивчення поняття „культура спілкування”, проаналізуємо психолого-педагогічний підхід до цього поняття. Слово „культура” в одному зі своїх значень синонімічне словам „виховання, освіта, розвиток”. Культура при такому підході означає не що інше, як освіта – оволодіння загальним знанням, історично відібраними зразками діяльності і соціального спілкування.

Представляє науковий інтерес погляд В.І.Іванової про механізм формування культури в умовах ВНЗ. На думку авторки, культура майбутнього фахівця формується у його усебічній професійній діяльності. Широта, діапазон, її зміст визначають масштаби розвитку, саморегуляції і самовизначення особистості студента. Особистісний рівень культури визначається „якістю діяльності і спілкування на підставі того, як практично освоєні норми спілкування, як співвідносяться ці норми з реальною повсякденною поведінкою і діяльністю в людському співтоваристві” [4, с.25].

Вища школа готує випускників до різноманітної діяльності: професійної, соціально-культурної, суспільної, закладає не просто конкретні знання визначеного діапазону й обсягу, а фундамент соціальної ініціативи, здатності роботи з людиною і для людини. Створюючи культурний потенціал майбутнього фахівця, ВНЗ визначає спосіб його життєдіяльності і соціального буття. Залежність рівня й особливостей культури, діяльності і способи життя фахівця можуть мінятися в часі, у конкретних видах і сферах його соціальної практики.

„Культура є підсумком якісного розвитку особистості, і в її основі лежить головний показник розвиненості культури – міра творчої активності самої особистості”, – наголошує Н.Б.Крилова [1, с.14]. Успіх чи неуспіх випускника як фахівця значною мірою буде залежати від того, наскільки точно, правильно він формулюватиме свої думки, вміє враховувати ситуацію спілкування.

Помилки, допущені в спілкуванні, істотно впливають на діяльність, службову кар'єру і психічний стан. Причиною цього, найчастіше, є низька культура спілкування, пов'язана з недоліком спеціальних знань про спілкування, і відсутністю основи для розвитку необхідних комунікативних умінь і навичок. Крім того, існують й інші причини низького рівня культури спілкування як усного, так і письмового. Назвемо основні із них: 1. Знання культури спілкування і мовна грамотність не усвідомлюються студентами як такі, що є обов'язковими для досягнення високих щаблів у службовій кар'єрі; навіть майбутня професія не висуває таких вимог. 2. Шаблонність, несамостійність мислення, нетворчий підхід у розв'язанні різноманітних проблем як загального характеру, так і в офіційній сфері. 3. Невміння відділяти явища, одиниці, структури рідної мови від іншої в умовах функціонування двох і більше мов.

Так, аналіз психолого-педагогічного напрямку культури спілкування дає підстави стверджувати, що результатом освіти, розвитку і саморозвитку студента є певний рівень формування і оволодіння ним культурою спілкування в умовах професійної діяльності.

Розвиток культури спілкування студента також відбувається й в соціальному підході. Розвиток культури спілкування майбутнього фахівця визначається всією системою соціокультурної ситуації, що складається і динамічно розвивається у суспільстві. Вона може сприяти або перешкоджати цьому. В умовах вищого навчального закладу формування культури спілкування студента проаналізовано в роботі Н.Б.Крилової. У ній обґрунтовано базові теоретичні положення, пов'язані з соціально-культурним розвитком особистості.

Культуру спілкування фахівця Н.Б.Крилова характеризує як вираження зрілості і розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей, що продуктивно

реалізуються в індивідуальній діяльності. Культура спілкування дозволяє не тільки обмінюватися інформацією, але і добитися її адекватного розуміння. Із-за низького рівня культури спілкування, на жаль, часто виникають так звані комунікативні бар'єри, тобто психологічні перешкоди на шляху передачі і приймання інформації між партнерами спілкування. Комунікативні бар'єри підрозділяються на бар'єри нерозуміння соціально-культурних відмінностей і бар'єри співвідносин.

Культура спілкування фахівця як інтегральний показник соціальної поведінки і діяльності полягає в єдності і взаємозв'язку її соціальних складових: ступінь широти кругозору; спрямованість і ступінь сформованості світогляду; ступінь соціальної активності в цілому і соціально значущих норм поведінки; орієнтація у поведінці і культурних цінностях; володіння різноманітними здібностями спілкування; облік і характер емоційної сприйнятливості та інтуїції.

Під культурою спілкування можна розуміти значущі показники якостей і здібностей особистості персоніфікувати свою професійну діяльність за рахунок гармонійного поєднання професійної і загальнолюдської культури спілкування.

Аналіз різних (лінгвістичного, психолого-педагогічного, соціального) підходів дозволяє дійти висновку про те, що культура як феноменальне явище означає сукупність матеріальних і духовних цінностей, це явище історичне, яке розвивається залежно від зміни соціально-економічних відносин і політичних систем. Культура – специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм і установ, у духовних цінностях, у сукупності відносин людей до природи, до інших людей. Людина, створюючи предметний світ культури, створює і саму себе. Культура є не тільки діяльністю як такою, а і способом організації цієї діяльності.

Термін „культура ділового спілкування” вперше з'явився в наукових працях у 80-х роках ХХ ст. Однією з перших в Україні цей термін у науку ввела дослідниця Т.К. Чмут. Під час опитування, проведеного нею у різних навчальних закладах, студенти відповіли, що це: сукупність вмінь людини аналізувати вчинки інших людей; складова мовлення; вміння поводитися культурно; вміння знайти правильний та делікатний підхід; бажання бути культурним та приємним співрозмовником. Видно, що опитувані не диференціювали культуру мовлення, мови, поведінки та спілкування. У науковій літературі культуру спілкування авторка трактує як єдність культури поведінки, мовлення і мови [5, с.11].

Під культурою спілкування (за визначенням Т.К. Чмут) можна розуміти наявні в суспільстві і житті людини форми творіння спілкування, систематизацію та реалізацію його норм, способів та засобів відповідно до ієрархії цінностей та установок. Спілкування та його культура – це творчість, яка веде до самовдосконалення, і водночас це – цінність для кожної людини і для суспільства загалом. Від усвідомлення цього залежить успіх у взаємодії людей. Цінністю культура спілкування стає тоді, коли слугує задоволенню їх актуальних потреб у спільній діяльності та духовному розвитку. При цьому творчість у спілкуванні веде до становлення сукупного суб'єкта „Ми” та розвитку одноосібного „Я”, а як наслідок – до самоактуалізації та самореалізації особистості, досягнення спільної мети та втілення гуманістичних комунікативних установок. Таке поняття культури спілкування дає можливість розглядати її як володіння досконалими його нормами, які виступають у єдності з творчою та особистісною складовою. Нормами при цьому можуть бути знання, зокрема методологічні, вміння і теоретично обґрунтовані способи дій, а також норми-цілі, норми-ідеали, які впливають на особистість.

У психолого-педагогічних працях з проблем ділового та професійного спілкування досить часто зустрічаються синонімічні поняття, близькі за значенням до поняття „культура ділового спілкування”: „професійно-орієнтована культура поведінки”, „культура службового спілкування”, „етика професійного спілкування” та інші.

Аналіз авторських підходів до визначення цього ключового поняття дав можливість уточнити зміст „культури ділового спілкування майбутнього економіста”. Ми вважаємо, що це – важливий компонент загальної культури майбутнього фахівця, його особистісна, мотиваційна, професійна, здатна до рефлексії якість, що забезпечує його професійну реалізацію. Вона синтезує в собі комплекс мотивацій, цінностей, норм, знань, умінь, навичок, способів та прийомів комунікативної поведінки і передбачає їх творче застосування, орієнтоване на оптимізацію процесу спілкування, забезпечення продуктивної спільної діяльності та гармонізацію особистості самого спеціаліста. Культура ділового спілкування – це провідний показник якості та дієвості ділового спілкування майбутнього економіста. Вона існує в постійній взаємодії зовнішнього вираження з внутрішнім світом людини, виступаючи засобом створення сприятливого емоційного поля взаємодії, досягнення взаєморозуміння під час виконання професійних завдань.

Ми виділили у структурі культури ділового спілкування майбутнього економіста три взаємопов'язані компоненти: *мотиваційно-ціннісний, мовленнєво-інформаційний, операційно-*

діяльнісний. У зв'язку з тим, що вказані компоненти будуть виступати предметом педагогічного впливу під час проведення формувального експерименту, їх ґрунтовний аналіз буде предметом дослідження у наступних роботах.

Мотиваційно-ціннісний компонент описує комплекс мотивів, цінностей, систему ціннісних орієнтацій і смислових установок фахівця, які визначають загальну спрямованість ділового спілкування, характер та успішність взаємодії з партнерами, якими керується майбутній фахівець під час ділового спілкування і які опосередковують його сприймання та оцінку різноманітних професійних ситуацій, визначають вибір способів і прийомів спілкування з партнерами.

Мовленнєво-інформаційний компонент відображає комунікативно-смисловий аспект професійної взаємодії майбутнього економіста: використання вербальних і невербальних засобів обміну інформацією; комунікативні якості ділового мовлення (правильність, чистоту, точність, логічність, доступність, лаконічність, доречність, етичність і дієвість); техніку підготовки та проведення публічних виступів; володіння прийомами ведення продуктивної дискусії в ситуаціях ділової взаємодії, можливість отримувати інформацією, аналізувати, обмінюватися нею, у тому числі й за допомогою новітніх засобів Інтернет.

Операційно-діяльнісний компонент розкриває зміст основних етапів комунікативної взаємодії, а також якості, знання та уміння, необхідні для їх виконання, характеризується типовою діяльністю у межах ділового спілкування, окреслює типові стратегії, моделі, способи і прийоми організації взаємодії, які дають змогу ефективно здійснювати ділове спілкування.

Ментальний прошарок ділової культури пов'язаний із ситуаціями, коли звичні норми і цінності стають неефективними і люди починають конструювати нові. У країнах з високим рівнем економічного розвитку ділова культура є добре сформованою, орієнтованою на творчість, незалежність і взаємодію. На етапі формування ділової культури в Україні виникають проблеми її взаємодії з європейською і східними культурами, її залежністю від менталітету української нації.

Ми вважаємо, що хоча ділове спілкування майбутнього економіста об'єктивно виявляється у формі певних способів і прийомів взаємодії з партнерами, його сутність не обмежується одними лише зовнішніми елементами вербальної і невербальної поведінки. Здійснений нами аналіз і опис типових форм, способів і прийомів ділового спілкування у процесі взаємодії є недостатнім для розкриття внутрішнього змісту і компонентів культури ділового спілкування і, відповідно, для визначення шляхів і способів її формування [6]. Специфіка підготовки майбутніх економістів виявляється в тому, що під час занять в економічному ВНЗ студенти мають вчитися правильно пояснювати певні економічні явища, грамотно вирішувати поставлені викладачем професійні завдання, пов'язані із економічною ситуацією, оцінювати, прогнозувати економічні ситуації, оформляти й працювати з діловою кореспонденцією, вчитися умінню вести майбутні ділові переговори, заключати контракти, вести Інтернет-спілкування тощо.

Формально-описовий підхід до трактування культури ділового спілкування, як нам здається, нерідко призводить до хибних уявлень про можливі механізми та способи її вдосконалення, породжує ілюзію, що для її розвитку достатньо сформувати у майбутнього економіста набір адекватних, ефективних стратегій, способів і прийомів ділової взаємодії. Однак проблема невисокого рівня культури ділового спілкування часто криється не стільки у незнанні продуктивних способів спілкування чи у відсутності певних комунікативних умінь, скільки в особливостях мотиваційно-ціннісної сфери спілкування.

Висновки... Наприкінці дослідження ми дійшли висновку щодо аналізу наукової літератури з поняття „культура спілкування” і „культура ділового спілкування”, нами було обґрунтовано модель та її структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний, мовленнєво-інформаційний, операційно-діяльнісний. Розроблена і пропонується нами модель формування культури ділового спілкування вимагає врахування особливості майбутніх фахівців економічного профілю: під час занять в економічному ВНЗ студенти мають вчитися правильно пояснювати певні економічні явища, грамотно вирішувати поставлені викладачем професійні завдання, пов'язані із економічною ситуацією, оцінювати, прогнозувати економічні ситуації, оформляти й працювати з діловою кореспонденцією, вчитися умінню вести майбутні ділові переговори, заключати контракти, вести Інтернет-спілкування тощо.

Список використаних джерел і літератури:

1. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н. Б. Крылова – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.
2. Головин Б. Н. Основы культуры речи : учебное пособие для студентов по специальности „Русский язык” / Б. Н. Головин. – М. : Высшая школа, 1988. – 319 с.
3. Фаенова М. О. Обучение культуре общения на английском языке : науч.теорет. пособ. / М. О. Фаенова – М. : Высшая школа, 1991. – 144с.
4. Иванова В. И. Формирование культуры делового общения у будущих инженеров : дис. ... канд. пед. наук / В. И. Иванова. – Брянск, 2003. – 184 с.

5. Чмут Т. К. Культура спілкування / Т. К. Чмут – Хмельницький : ХІРУП, 1999. – 358 с.

6. Будянська В. А. Культура ділового спілкування у професійній підготовці майбутніх економістів-менеджерів / В. А. Будянська // Вища освіта України. Теор. та наук.-мет. часопис. Додаток 4, том V (17). Тем. випуск : Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти: засоби, технології та перспективи. Сучасний освітній менеджмент: економічні, організаційні та психологічні засоби реалізації в Україні, Європі та світі. – К. : Гнозис, 2009. – С. 363–368.

Анотація

В.А.Будянская

Модель культури ділового об'єднання майбутніх економістів

В статті розглянуті основи формування моделі культури ділового об'єднання студентів в процесі їх професійної підготовки. Проаналізовано поняття "культура" з урахуванням різних підходів – лінгвістичного, психолого-педагогічного, соціального. В роботі визначені основи культури об'єднання, розглянута і проаналізована основа культури ділового об'єднання, описані компоненти моделі культури ділового об'єднання студентів-економістів: мотиваційно-ціннісний, лінгво-інформаційний, операційно-діяльний. Описано специфіку формування культури ділового об'єднання в економічному ВНЗ: студенти повинні правильно пояснювати певні економічні явища, оформляти і працювати з діловою кореспонденцією, вивчати вміння вести майбутні ділові переговори, укладати контракти і тому подібне.

Ключові слова: модель, культура, ділове об'єднання, студент-економіст, професійна підготовка.

Summary

V.A.Budianskaya

Model of Culture of Future Economists Business Communication

The bases of forming the model of culture of business communication of students in the process of their professional training are considered in the article. The term „culture” is analyzed taking into account different approaches – linguistic, psychological, pedagogical and social. The bases of culture of communication are analyzed in the work, the basis of culture of business communication is considered and analyzed, the components of model of culture of business communication of students are outlined: motivational and valued, linguistic and informative, operational and active. The specifics of forming the culture of business communication in economic institutes is outlined: students must study to explain certain economic phenomena correctly, work with business correspondence, conduct future business negotiations, sign contracts etc.

Key words: model, culture, business communication, student-economist, professional training.

Дата надходження статті: „1” жовтня 2012 р.

УДК 29.316.653

А.М.ВАЛЬЧУК,

кандидат філософських наук, доцент

(м.Хмельницький)

Роль релігійних іммутологічних ідей у формуванні свідомості сучасної української молоді

Дослідження присвячене розгляду значення релігійної іммутології у формуванні свідомості молоді. Показується роль іммутологічних ідей в житті людей. Наголошується на специфічному впливі їх в житті сучасної української молоді.

Ключові слова: іммутологія, життя, смерть, безсмертя.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Різноманітні проблеми, що виникають перед людиною мобілізують її на певні дії, що призведуть до їх вирішення. Але, на жаль, дуже часто виникають такі проблеми, вирішення яких є занадто важким, а часом і не можливим в конкретній ситуації. Найбільше таких проблем виникає серед тих груп населення, що не мають достатньо можливостей для їх вирішення. До таких груп відноситься і молодь. Людина знає про бажане для неї, але не маючи можливостей, не може реалізувати всі потенційні поривання. Саме конфлікт між бажаним та дійсним призводить до страждання. А якщо такий конфлікт включає в себе ще й інших людей, то часто він переходить в ранг неможливих для вирішення. В перехідні періоди, коли виникають різні проблеми економічного, політичного, ідейного характеру, часто проходить збільшення випадків асоціальної та неадекватної поведінки, різних девіацій серед багатьох верств населення, часто зростає кількість посягань на людське життя та багато інших негативних соціальних явищ. Такі деструктивні явища призводять до загострення соціальних відносин. Для нормального функціонування суспільства необхідно враховувати всі можливі сторони цього процесу.